

ERZURUM KENTİNDE KONUT SORUNU

Dr. Arif ÖZEL (x)
Dr. Aydın ÖZEL (xx)
Dr. Nafiz ULUÜTKU (xxx)

ÖZET

1977 Kasım ayında yapılan bu araştırmada, hanehalkı reislerinin yüzde 58.9 u kiralık konutlarda, yüzde 41.1 i kendi evlerinde oturmakta olup, hanehalklarının yüzde 28.1 i apartman dairelerinde, yüzde 64.1 i müstakil evlerde ve yüzde 7.8 inin gece kondularında oturmakta, oldukları, müstakil ev ve gece konduların sağlığa uygun olmadığı, konutlarda oda başına ortalama 2.3 bireyin düştüğü, her konutta ortalama 5.5 bireyin yaşadığı saptanmıştır.

GİRİŞ:

Halka sunulan bir hizmetin başarılı olmasının en önemli koşulu, o hizmetin iyi bir şekilde örgütlü ve planlı olarak sunulmasıdır.

Hiç bir ülkede zaman, insan gücü, para ve gereçler sınırsız değildir (1). Oysa toplumların gereksinimi karşılanması neye mal olacaktır sorusunun yanıtlanması gerekmektedir. İşte bu noktada verilerin ve istatistiklerin önemi ortaya çıkmaktadır. Sağlıklı karar verebilmek için sağlıklı olan veri ve istatistiklere dayanmanın gerekliliği ortadadır (2,3).

Sağlık sorunlarının çözümlerine yönelik planlar, programlar yapabilmek için, tüm ülkeyi temsil edebilecek veri ve istatistiklerimizin olmadığı bilinmektedir (45). Bu durumda hiç olmazsa, belli yörelerin ve kentlerin verilerini elde etmek iyi bir sağlık hizmeti sunabilmek için bir zorunluluktur (6).

AMAÇ:

Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi programı bütün yurttan uygulamaya konulacak şekilde ele alınması planlanan ülkemizde sağlık hizmetlerinin büyük

x : Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Kürsüsü Öğretim üyesi

xx : İl sağlık ve sosyal yardım müdürü

xxx : Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Kürsüsü Öğretim görevlisi

kentlerdeki örgütlenme çalışmalarına ışık tutacak verilere gerek olacağı ortada olan bir gerçektir. İş bu gereksinimin karşılanmasında ülkemizin az gelişmiş bir bölgesinde yer alan Erzurum kentinde elde edilecek verilerin yararlı olacağı düşüncesinden yola çıkarak halkın oturdukları konut tiplerinin saptanması amaç edilerek bu araştırma planlanmıştır ve uygulanmıştır.

ERZURUM KENTİ HAKKINDA GENEL BİLGİ:

Erzurum kentinin tarihi arkeolojik kazılara göre M.Ö. 4.000 yıllarında başlamaktadır. Erzurum kenti 6.000 yıllık zaman içerisinde bir çok devletlerin yönetimi altında kalmıştır. Eski bir tarihe sahip olan Erzurum'da eski eserler pek çoktur (7).

Erzurum Doğu Anadolu'nun kuzey-Güney kesiminde yer alır. Doğu Anadolu'nun en soğuk bölümü üzerinde bulunduğu için, kış mevsimi yılın yarısından daha uzun bir süreyi içine alır. Sıcaklık özellikle Ocak ayında ortalama-8.6°C ye düşer. Kar yağışlı olan bu dönemde hava çok soğuktur ve etkisi Nisan ayına kadar sürer. Kısa süren yaz devresi oldukça sıcak geçer. Ortalama sıcaklık + 19.6°C dir. İklimini "Şiddetli karasal" iklim olarak sınıflandırmak yerinde olur.

Kentin 1976 yıl ortası nüfusu sağlık ocakları kayıtlarına göre 83.992 erkek, 83. 702 kadın olmak üzere toplam 167.694 dür (8).

Ekonomik yönden kentin geçiş yolları üzerinde kurulmuş olması, Doğu Anadolu'nun ticaret merkezi olmasına neden olmuştur. Erzurum kenti, 17 Nisan 1958 tarihinde Atatürk Üniversitesi'nin öğretime başlaması ile büyük bir ekonomik ve sosyal gelişme göstermiştir. Kent, öğrenim kurumları yönünden oldukça zengindir.

GEREÇ VE YÖNTEM:

GEREÇ: Bu araştırma Erzurum kentinde mevcut olan dört sağlık ocağının kayıtlarından yararlanılarak yöntem bölümünde belirtilen şekilde örnek seçilen 1200 hanehakkından 1176 sı üzerinde 1977 yılı Kasım ayında yapıldı.

Araştırmanın uygulamasında gereksinme duyulan araç, gereç ve her türlü personel yardımı Erzurum Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü'nün yakın işbirliği ile sağlandı.

YÖNTEM: Araştırma Erzurum kentindeki dört sağlık ocağı ve bu ocaklara bağlı evlerini temsil yeteneği olan, çok aşamalı örnekleme tekniği uygulanarak seçilen örnek üzerine yapıldı.

Seçilen örneğin Erzurum kentini temsil edip etmediği örneğe çıkan nüfus ile Erzurum kenti nüfusu yaş grupları karşılaştırılarak yapılan 'önemlilik' testinde

$t= 1.818.P > 0.05$ bulundu, dolayısıyla örneğin Erzurum kentini temsil ettiği anlaşıldı (9).

Araştırma anket uygulama yöntemi ile sağlık evi ebeleri tarafından örneğe seçilen haneler ziyaret edilerek yapıldı.

Sağlık evi ebelerine anket formunun doldurulması hakkında gerekli eğitim yapıldıktan sonra, her ebe kendi bölge içinde bulunan 35-45 hanehalkını ziyaret ederek anket formundaki soruları hanehalkı reislerine ya da eşlerine sorarak cevaplandırdı. Doldurulan anket formları tek tek kontrol edilerek herhangi bir hata olmadığı görüldükten sonra değerlendirilmeye alındı.

Anket, örneğe seçilen 1200 haneden 1176 sında doğru olarak uygulandı.

Anket formunda konutların sınırlandırılmasında ve kaydedilmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınmıştır.

a- Apartman katı: Betondan yapılmış ve birden fazla katı ve daireleri olan bina.

b- Müstakil ev: Bahçe içinde yada betondan yapılmış tek katlı olan bina.

c- Gece kondu: 20.7.1976 tarih ve 755 sayılı yasanın 22. maddesinde belirtildiği gibi imar ve yapı mevzuatına aykırı, başkalarına ait arazi ve arsalar üzerinde, arazi ve arsa sahiplerinin arzusu dışında yapılmış binalar (10).

BULGULAR:

1- Oturulan konut tipi: Örneğe seçilen ve görüşme yapılan 1176 hanehalkının oturdukları konutların özelliklerine göre dağılımları Tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo: 1- Örneğe seçilen Hanehalklarının oturdukları Konut Tiplerine Göre Dağılımları

KONUT TİPİ	KONUT	
	SAYI	YÜZDE
Apartman Dairesi	330	28.1
Müstakil Ev	754	64.1
Gece Kondu	92	7.8
TOPLAM	1176	100.0

2- Konut Kolaylıkları: Örneğe seçilenlerin oturdukları konutların 1166 sında (% 99.1) helâ, 1080 inde (% 9.1.8) musluk suyu, 935 inde (% 79.5) mutfak ve 476 sında (% 40.5) banyo olduğu saptandı.

3- Isıtma: Örneğe seçilenlerin oturdukları konutların 1097 sı (% 93.3) odun-kömür, 68 i (% 5.8) kalorifer ve 11 i (% 0.9) Tezek-geven-çalı-çirpi (karışık yakıt kullandıkları saptandı).

4- Aydınlatma: Örneğe seçilen ve anket uygulanan 1176 hanehalkının yüzde 99.2 si elektrik, yüzde 0.8 i gazyağı lambası ile ev aydınlatması sağlanmaktadır.

5- İçme ve Kullanma Suyu: Örneğe seçilen 1176 hanehalkından 1080 i (% 91.8) içme ve kullanma suyunu su şebekesinden, 96 sı (% 8.2) kaynağı saptanmayan sokak çeşmelerinden sağlamaktadır.

6- Kira Durumu: Örneğe seçilen 1176 hanehalkının 483 ü (% 41.1) kendi evlerinde, 693 ü (% 58.9) kiralık konutlarda oturmaktadır. Kiracılar bu konutlarda $\bar{X}=478$ ₺ \pm 10.90 TL. ödemektedirler.

Kendi evlerinde oturan hanehalklarına "Bu evinizi kiraya verseydiniz ayda ortalama kaç lira kira getirirdi" (şeklindeki bu soru yönetilmiştir. Alınan yanıtlara göre, bu konutların getirebilecekleri aylık kiralaları $\bar{X}=598$.— \pm 12.27 TL. olarak hesaplanmıştır.

7- Hanehalkı Büyüklüğü: Örneğe seçilenlerin oturdukları konutlarda; yüzde 27.7 sinin 3-4 kişilik, yüzde 36.sının 5-6 kişilik ve 21.1 inin 7-8 kişilik hanehalklarının oluşturduğu saptandı.

Konut sağlık koşullarına uygun olup olmadığı yanında konutta kalabalık yaşamın da önemli olduğu bilinmektedir. Bu konuya ilişkin veriler özetlenerek aşağıda gösterilmiştir.

8- Konut başına düşen ortalama oda sayısı	: 2.4
Oda başına düşen ortalama kişi sayısı	: 2.3
Konut başına düşen ortalama kişi sayısı	: 5.5

TARTIŞMA:

İnsanın temel gereksinimlerinden biri barınacak bir yere sahip olmasıdır. İnsanın emniyeti, dış etkenlerden korunması için konutun sağladığı faydalar yanında konutta sağlık koşulları yetersiz olursa içinde yaşayanların göreceği zararlar da vardır. Kötü konut şartları ile sağlık arasında çok yakın ilginin bulunduğu dair örnekler pek çoktur. Kötü konut şartları çoğu kez fakirlik, eğitim noksanlığı ve kültür düzeyi gibi faktörler ile beraber bulunduğundan kötü konutun sağlığa yaptığı direk etkiyi ölçmek güçtür. Bununla beraber; konutlar uygun nitelikte değil ise bedensel, ruhsal ve sosyal bakımdan iyilik içinde olduğu iddia edilemez (11).

Bir toplumun Sosya-ekonomik ve sosyal-kültürel durumunu belirleyen öğelerden en önemlilerinden birisi topluluğun yaşadığı konut koşullarıdır. Sağlık

kurallarına uygun olmayan konutlarda fakirlik kötü hijyen şartları hemen hemen daima beraber bulunurlar (12).

Konutun yapı bakımından sağlık koşullarına uygun olması yanında, konut başına düşen ortalama kişi sayısının da önemi vardır. Aile hacmi genişledikçe aile enfeksiyon hastalıkları insidansıda artmaktadır.

Böylece insan toplumunda kötü, sağlıksız ev şartları hemen daima fakirlik, kalabalık ve sosyal durum, birlikte bulunmaktadır (13).

Araştırmadaki bulgulara göre; Erzurum kentinde örnek secilen hanehalklarının yüzde 28.1 i apartman dairelerinde, yüzde 64.1 i müstakil evlerde ve yüzde 7.8 i gece konularda yaşamaktadırlar. Bir odalı yüzde 9.3, iki odalı yüzde 41.0, üç odalı ve daha çok odalı yüzde 15.4 konut olduğu, konutların ortalama oda sayısının 2.4, oda başına düşen kişi sayısının 2.3 ve konut başına düşen ortalama kişi sayısının 5.5 olduğu saptanmıştır.

D.İ.E. nün 24 Ekim 1965 de yüzde 1 lik örneklemeğe göre yapılmış olan yayınında Türkiye'deki ailelerin yüzde 23.9 u bir odalı yüzde 38.8 i iki odalı, yüzde 20.5 i üç ve daha fazla odalı konutlarda oturduğu, oda başına düşen ortalama nüfusun 2.36, ortalama aile büyüklüğünün 5.64 olduğu gösterilmektedir (14).

Peker (15), oda sayısı ile bunları kullanan nüfus arasındaki ilişkilerin kentleşmeyi belirleyen öğelerden biri olduğunu, araştırmasında Türkiye'de ortalama yoğunluğunun 1968 de oda başına 2.2 kişi, 1973 de 2.1 kişi olduğunu bildirmekte ve gelişmiş ülkelerde oda başına düşen kişi sayısının 1 in altında olduğunu belirtmektedir. Aynı kaynak, 1969 dan önceki yıllarda oda başına İngiltere'de ve Belçika'da 'da, 0.6 Avusturalya, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da. 1., Yunanistan'da 1.5 kişi düştüğü belirtmektedir.

Çubuk bölgesi 1977 yılı çalışma raporunda (16) yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre; bu bölgede tek odalı barınaklar yüzde 5.3 iki odalı barınaklar yüzde 68.5 ve hanehalkı büyüklüğü de 5.94 olarak gösterilmiştir.

Benli (17) nin, 1968 ve 1975 yılında yapmış olduğu araştırmalarına göre Etimesgut Sağlık Bölgesinde bir odalı yüzde 7.4, iki odalı yüzde 74.8, üç odalı ve daha fazla odalı yüzde 14.8 konut tesbit edilmiş olup bir evde oturan kişi sayısı 5.3 olarak saptanmıştır.

Eren (18), Ankara kentinde yaptığı araştırmada; konut başına düşen ortalama oda sayısının 3.11, oda başına düşen kişi sayısının 2.17 ve konut başına düşen ortalama kişi sayısının 5.08 olarak saptanmıştır.

Bu duruma göre Erzurum kentinde ortalama konut başına düşen kişi sayısının Türkiye'de yapılan diğer araştırma bulgularına yakın olduğu, konuttaki ortalama oda sayısının diğer araştırma bulgularına göre daha az olduğu, oda başına düşen

kişi sayısının daha fazla olduğu ve dolayısıyla Erzurum kentinde daha sıkışık bir arada yaşamının söz konusu olduğu görülmektedir.

Örnelemeye seçilen hanehalkının yüzde 58.9 u kirada, yüzde 41.1 i kendi evlerinde oturmaktadır.

Peker (15) in 1973 yılı araştırmasına göre nüfusu 100.000 in üzerindeki kentlerde konut sahipliği hızla artmış (% 65.0) nüfusu daha az olan kentlerde konut sahipliği yaklaşık olarak 2/3 civarında kalmıştır.

Erzurum'da genel olarak konutlarda yüzde 57.0 si sahipleri tarafından, yüzde 43.0 in ise kiracılar tarafından kullanıldığı belirtilmekte, Ankara kentinde yapılan bir araştırmaya göre ise hanehalkının yüzde 54.0 i kendi evlerinde oturmaktadır (18-19).

Bu veriler Erzurum kentinde kirada oturanlar oranının diğer araştırmacılarına göre yüzde 12-15 daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu durum hızlı ve plansız kentleşmenin sonucu olarak son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren Erzurum'da beklendiği şekilde konut açığı olduğu gerçeğini yansıtmaktadır.

Örneğe seçilen hanehalkından 1080 ni (% 91.8) içme ve kullanma suyunu şehir içme suyundan (ev içindeki musluktan), geri kalanı 96 sı (% 8.2) kaynağı saptanmayan çeşmelerden sağlamaktadır.

SONUÇ :

1- Erzurum kentinde hanehalkının yüzde 28.1 i apartman dairesinde, yüzde 64.1 i müstakil evlerde, yüzde 7.8 i gece kondularda oturmaktadırlar. Konut başına ortalama 2.4 oda düşmekte, oda başına ortalama 2.3 kişi düşmektedir. Bu duruma göre hanehalkı kalabalık olup sıkışık yaşama söz konusudur.

2- Hanehalkı reislerinin yüzde 58.9 u kiralık konutlarda, yüzde 41.1 i kendi evlerinde oturmaktadırlar.

Kirada oturanlar kirası düşük konutları seçmektedirler. Ailelerin yüzde 92.5 inin çekirdek aile teşkil etmekte olup hanehalkı büyüklüğü 5.5 kişidir. Kentleşme süresinde olan diğer kentlerimizde olduğu gibi Erzurum'da da sağlık koşullarına uygun ucuz konut yapımına hız verilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak halkın sağlığa yararlı konutlarda oturması yönünden eğitilmesi yanında konut üreten ve özellikle kamu sektöründe konut yapımının sağlığa yararlı ve daha ucuza mal etmelerinin sağlanması gerekmektedir.

SUMMARY:

(The problem of House in Erzurum city.)

The ressearch was done in novermen 1977 the heads of the homes have inhabited

in the rental house (58.9%), their own house (41.1 %), and in flat (28.1 %) , house (64.1 %) and sulum arca (7.8%)..

Houses and slum area houses have been found in sanitary condition. Average 2.3 persons live in a room. A home contains average 5.5 persons have been recorded.